

radnicí – výsledky průzkumů kontextualizují a přispívají k širšímu poznání vývoje daného města.

Zbývá zmínit ještě dva texty se středověkou tematikou. K poznání počátků města Nových Hradů, které bylo na rozdíl od zdejšího hradu prozatím spíše na okraji pozornosti badatelů, přispívá studie Jiřího Havliceho *Partem terrae nostrae Austriae adjacentem. Ke kolonizaci Novohradského podhůří a počátkům města Nových Hradů*. Málo diskutovaným tématem se zabývá také článek Josefa Hložka *Několik poznámek k podhradním aglomeracím v jižních Čechách – tzv. latránům*. Autor se v něm blíže zabývá podhradními městečky / latrány pod hrady Příběnice a Příběničky a nastoluje možné reinterpretace ve výzkumu těchto aglomerací. Domnívá se, že latrán existoval nejen pod hradem Příběnice, jak je všeobecně známo, ale že k jeho založení došlo také u Příběniček. Časový horizont jeho vzniku klade s opatrností do doby vlády Petra a Jošta z Rožmberka, tedy do osmdesátých let 14. století. V závěru pak Hložek nastoluje otázku, zda by (vzhledem k absenci výraznějších rysů charakterizujících latrán) nebylo vhodnější status podhradního sídliště pod Příběnicemi přehodnotit z latránu na běžné podhradní městečko.

Přes nesporný přínos některých studií zůstává sborník souhrnem různě zaměřených příspěvků kolísavého rozsahu i kvality, jejichž pojičkem je geografická příslušnost k (paradoxně nevymezenému) jihočeskému regionu a téma počátku měst. Na celkovém obrazu urbanizace jižních Čech však došlo jen k drobným retuším.

VERONIKA VEČEŘOVÁ

Aleš BAJER – Richard BÍŠKO – Miroslav DEJMAL – Petr HEJHAL – Petr HRUBÝ – Lenka LISÁ – Barbora MACHOVÁ – Karel MALÝ – Jana MAZÁČKOVÁ – Peter MILO – Miroslav PLAČEK – Klára ŠABATOVÁ – Jakub TĚSNOHLÍDEK – David ZIMOLA – Alena ŽAHOURKOVÁ, *Historická krajina Českomoravské vrchoviny. Osídlení od pravěku do sklonku středověku*, Muzeum Vysočiny Jihlava, Jihlava 2016

257 s., ISBN 978-80-86382-52-4

V oblasti výzkumu vývoje krajiny a jejího osídlení se díky technologickým inovacím nacházíme na počátku výrazných metodologických změn. Zapojení postupů přírodních věd do archeo-

logického a historiografického výzkumu, stále se rozvíjející metody nedestruktivního povrchového průzkumu, nové možnosti masové komparace i interaktivní prezentace dat, výrazné proměny a bohužel i vyšší míra destrukce krajiny, která nicméně otvírá možnosti nahlízet na terén z nových, neobvyklých perspektiv (např. proměny říčních niv a erodujících svahů po přívalových srážkách a povodních, průhlednost úseků krajiny po masivní lesní těžbě), to vše vede k dosud nebyvalému sběru dat s relevancí k vývoji krajiny a dějin osídlení. Situaci odráží i recenzovaná publikace o Českomoravské vrchovině, jež vyšla jako katalog ke stejnojmenné výstavě realizované v Muzeu Vysočiny Jihlava na jaře 2016.

Vedle dílčích postřehů k metodice nových způsobů výzkumu se z publikace dozvídáme o řadě sídlištních či fortifikačních lokalit, k nimž jsou údaje z písemných pramenů velmi skoupé, v některých případech nejsou žádné. Je zřejmé, že tradiční historiografický výklad založený na údajích z písemných pramenů a na interpretaci jednotlivých archeologických nalezišť bude postupně v mnoha ohledech revidován. Ukazuje to například první postřehy k úpravnickým a metalurgickým areálům s doklady specializované metalurgie naznačující přítomnost specialistů podílejících se na finální výrobě, kontrole a distribuci stříbra.

Rovněž pozůstatky hornických stavení s nálezy pestré hmotné kultury mohou být pro dosavadní bádání překvapivé. Jeden z autorů, Petr Hrubý, již dříve upozornil, že technologická praxe a technické a instrumentální vybavení či logistika a infrastruktura stříbrných hutí nejsou tématy zpracovávaná medievisty, věnují se jim pouze specifické skupiny archeologů. Přitom detailní znalost prostředí a hmotné kultury podobných lokalit může výrazně přispět (a doufejme, že v budoucnu také přispěje) k vysvětlení obecně společenských jevů spjatých s tak významným fenoménem, jakým těžba a zpracování stříbra pro české středověké dějiny bezpochyby byly.

Katalog z jihlavské výstavy narazil na častý problém podobných publikací, totiž na obtíže s prezentací i interpretací velkého množství dat získaných novými způsoby výzkumu a zapojením „exaktních“ přírodních věd. Co si počít s prostým porovnáním údajů o příjmech energie na osobu ve středověku a dnes? Co lze bez dalšího textu vyčíst z korelace LiDARového snímku terénu a tras zachycených na vojenských mapováních? Lze například údaje o pěstovaných plodinách z urbáře brtnického panství z první poloviny 16. století bez dalšího vysvětlení aplikovat na starší,

středověkou situaci? Výše uvedené otázky jsou jistě dílčí; publikaci lze chápat především jako další z materiálových příspěvků k dějinám české krajiny, osídlení a jejich výzkumu.

TOMÁŠ KLIMEK

Jiří HOLÍK – Dalibor JANIŠ – Jana LANGOVÁ – Radim VRLA, *Hrad Lukov. Proměny opevněného sídla*, Spolek přátel hradu Lukova, Lukov 2015

182 s., 292 obr., ISBN 978-80-905794-2-2

Hrad Lukov patří k nejzajímavějším historickým objektům jihovýchodní Moravy. Původně se jednalo o zeměpanský hrad, který poměrně brzy přešel do rukou šlechty. K jeho opuštění došlo až v druhé polovině 18. století, poté se rychle proměnil na ruinu. Stavební vývoj Lukova je mimořádně složitý, a i proto je potěšující, že o něm pojednává rozsáhlá a podrobná monografie. Vydání knihy inicioval a realizoval Spolek přátel hradu Lukova, jenž několik desetiletí usiluje o zachování a konzervaci hradní zříceniny. Autorský kolektiv tvoří Jiří Holík, Dalibor Janiš, Jana Langová a Radim Vrla, kteří se o Lukov dlouhodobě zajímají, a také již o hradu publikovali početnou řadu dílčích studií nebo popularizačních textů a průvodců.

Knihy má obvyklou strukturu a je členěna do kapitol a poměrně početných podkapitol, jejichž uspořádání a pořadí je nicméně sporné. Krátkého úvodního slova se ujal Jiří Holík, předseda spolku. První kapitola z pera Jany Langové je věnována archeologii. Nejprve čtenáře uvádí do nejstaršího horizontu osídlení okolní krajiny a seznamuje s pravěkými nálezy na samotném hradním kopci. Následuje rozsáhlý výklad k dějinám archeologického výzkumu, který zde probíhal systematicky od osmdesátých let 20. století v podstatě až dodnes. Závěrečná podkapitola předkládá nejzajímavější nálezy, jež prezentují zejména početné keramické zlomky nádob či kamnových kachlí; mezi publikovanými artefakty vyniká drobná glazovaná hlavička muže z 15. století (obr. 26).

V druhé kapitole předkládá Dalibor Janiš dějiny hradu. Velká pozornost je věnována jeho počátkům a poměrně početným zmínkám o Lukovu, nebo lépe o Lukovech ze 13. století, které však s hradem buď vůbec nesouvisí (jde o jiné lokality), nebo jejichž ztotožnění je přinejmenším

sporné. S jistotou je hrad poprvé doložen až k roku 1332, kdy byl v majetku Šternberků. Celkově jsou dějiny hradu popsány velmi pečlivě a jsou opatřeny kvalitním poznámkovým aparátem.

Třetí, nejrozsáhlejší kapitola, již do knihy přispěl Radim Vrla, se zabývá popisem hradu a interpretací jeho stavebního vývoje. Začátek je věnován popisu jednotlivých částí objektu. Areál hradu je poměrně rozsáhlý, a jak bylo zmíněno, jeho stavební vývoj byl velmi složitý. V orientaci má pomoci plánec (obr. 95), který je doprovázen početnými nákrezy náleзовých situací; bohužel tyto nákrezy často nejsou umístěny do širšího kontextu, takže ten, kdo není detailně seznámen s podobou hradu, může mít problém se zorientovat či některé popisované části správně umístit. Ocenit lze snahu o přehlednost textu, který je však přesto určen především užšímu okruhu odborné veřejnosti. Pozornosti by neměl ujít nálezy konsekračních křížů v bývalé hradní kapli, jež se nacházela v dnes zaniklé západní hranolové věži.

Druhá část kapitoly již pojednává o stavebním vývoji, který je podán daleko čtivěji. Najdeme zde také barevně vyhodnocené půdorysy hradu (obr. 139 a 140), z nichž je na první pohled patrná složitost stavebního vývoje. Kresebné rekonstrukce hradu provedené Radimem Vrlou (obr. 146, 147, 158, 163, 169, 172) velmi přehledně prezentují představy autorů o vývoji hradu. Pozornost si zasluhují nálezy pozdně románské architektury, zvláště portálu (obr. 145), a také početné články ze 14. až 16. století, které zastupují další majitele v čele se Šternberky. Konec kapitoly patří rozboru nepřiliš početného souboru ikonografických zobrazení hradu ze 17. až 19. století.

Závěrečná kapitola „Opuštění hradu a snahy o jeho poznání“, již napsal Jiří Holík, je věnována jednak vylíčení zániku hradu, ale především snahám o jeho průzkum a následnou konzervaci; systematické konzervační práce zde probíhají již od roku 1982. Celkově vyznívá tato část s obrazovým doprovodem spíše jako „kronika spolku“, který o obnovu hradu usiluje od roku 1990. Následuje vlastivědný exkurz do historie obce Lukova a hradní fotogalerie s dokumentací spolkového a kulturního života na hradě.

Badatelské objevy a zjištění v publikaci o Lukovu významně přesahují regionální horizont. A byť jde o monografii hradu, kniha jistě najde ohlas i mimo kastelologickou obec.

FRANTIŠEK ZÁRUBA